2 лютого Всесвітній день водно-болотних угідь

Кожного року 2 лютого країни світу, які мають на своїх територіях водно-болотні угіддя, у тому числі Україна, відзначають Всесвітній день водно-болотних угідь. Відзначення цього Дня приурочено до підписання світовою спільнотою 2 лютого 1971 року у місті Рамсар (Іран) міжнародної угоди – Конвенції з водно-болотних угідь міжнародного значення. Мета її – зберегти водно-болотні угіддя як середовища для водоплавних птахів та збереження і раціонального використання цих угідь шляхом місцевих, регіональних і національних дій та міжнародної співпраці, які будуть складовою збалансованого розвитку світу. Україна поновила своє членство в конвенції у 1996 році та входить в число 169 країн – договірних сторін конвенції.

Секретаріат Рамсарської конвенції визначив тему 2019 року: «Водно-болотні угіддя та зміни клімату» і запропонував серію лозунгів: «Водно-болотні угіддя – ключ до вирішення проблем, пов'язаних зі змінами клімату. Ми не безсилі у протидії змінам клімату. Водно-болотні угіддя допомагають нам. Годі виснажувати водно-болотні угіддя. Зупинимо втрату водно-болотних угідь».

Згідно зі статтею 1 Конвенції під водно-болотними угіддями розуміють райони маршів, боліт, драговин, торфовищ або водойм – природних або штучних, постійних або тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонкуватих або солоних, включаючи морські акваторії, глибина яких не перевищує шість метрів. Для визначення угідь, які можуть бути заявлені до спеціального Переліку водно-болотних угідь міжнародного значення, розроблені критерії, серед яких: типовість та унікальність екосистем для біогеографічного регіону, цінність угіддя для підтримання біологічного різноманіття регіону, існування ендемічних, рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, місце регулярного перебування понад 20 тис. водних птахів, або важливе місце для нересту, нагулу і зимівлі місцевих видів риб тощо. Кожна країна – Договірна Сторона Конвенції має заявити до Переліку водно-болотних угідь міжнародного значення принаймні одне своє угіддя і взяти його під охорону.

На цей час зазначений Перелік включає 2 221 водно-болотних угідь загальною площею 21,421 млн. га. Серед них і 33 українських водно-болотних угіддя міжнародного значення загальною площею біля 678

тис. га. З них 22 угіддя отримали статус міжнародних у 1995 році, а в 2004 році Бюро Рамсарської конвенції прийняло рішення про надання міжнародного статусу ще 11 природним комплексам України.

В Донецькій області знаходяться два водно-болотних угіддя міжнародного значення: «Затока Білосарайська та коса Білосарайська» (площа 2 тис.га, Першотравневий район) та «Затока Крива та коса Крива» (площа 1,4 тис. га, Новоазовський район), які розташовані на узбережжі Азовського моря в межах національного природного парку «Меотида». Крім того, на території області існує багато інших водно-болотних угідь, що відповідають вимогам Рамсарської конвенції. Ці угіддя, як правило, використовуються в сільському господарстві, але, одночасно, відіграють важливу роль у збереженні біорізноманіття.

Крім того, з метою охорони цілісних природних комплексів, стаття 2.1 передбачає, що водно-болотні угіддя, що включаються до Рамсарського списку водно-болотних угідь міжнародного значення: «можуть включати прибережні річкові та морські зони, суміжні з водно-болотними угіддями, і острови або морські водойми з глибиною більше шести метрів під час відпливу, розташовані в межах водно-болотних угідь». Крім того, існують антропогенні водно-болотні угіддя, такі як ставки для розведення риб і креветок, фермерські ставки, зрошувані сільськогосподарські землі, саліни, водоскиди, гравійні кар'єри, відстійники стічних вод та дренажні канали.

Зазвичай виділяють наступні п'ять основних типів водно-болотних угідь:

- морські (прибережні водно-болотні угіддя, у тому числі прибережні лагуни, скелясті береги і коралові рифи);
- гирлові (включаючи дельти, літоральні марші і мангри);
- озерні (водно-болотні угіддя, пов'язані з озерами);
- річкові (водно-болотні угіддя, розташовані уздовж річок та інших водотоків);
- болотні (тобто «болотисті» - болота на бідних органікою ґрунтах, заболочені землі і торф'яні болота).

Водно-болотні угіддя зустрічаються всюди - від тундри до тропіків. Точно невідомо, яка частка площі поверхні землі у теперішній час зайнята ними. Згідно з оцінкою Всесвітнього центру екологічного моніторингу ЮНЕП, площа водно-болотних угідь імовірно складає 570 мільйонів гектарів (5,7 мільйона км2) - приблизно 6% поверхні суші Землі - з яких 2% складають озера, 30% верхові болота, 26% низинні болота, 20% заболочені землі і 15% заплави.
Для чого потрібно охороняти водно-болотні угіддя?

Водно-болотні угіддя виконують безліч життєво важливих функцій, наприклад:

- накопичення і зберігання води;
- захист від штормів і повеней;
- зміцнення берегової лінії і стримування ерозії;
- поповнення запасів підземних вод (проникнення води з водно-болотного угіддя вниз в підземний водоносний горизонт);
- вихід підземних вод (рух води вгору і її перетворення в поверхневу воду в водно-болотному угідді);
- очистка води;
- утримування поживних речовин; відкладення опадів; утримування забруднюючих речовин;
- стабілізація місцевих кліматичних умов, особливо кількості атмосферних опадів і температури.

Водно-болотні угіддя забезпечують умови для розвитку цілого ряду видів природокористування, наприклад:

- водопостачання (кількість і якість);
- рибальство (більше двох третин світового улову риби пов'язані зі здоровим станом водно-болотних угідь);
- сільське господарство, завдяки підтримці рівня ґрунтових вод і високої родючості земель в заплавах;
- виробництво лісоматеріалів та інших будівельних матеріалів; заготівля енергетичних ресурсів, таких як торф і деревний матеріал;
- мисливське господарство; транспорт;
- заготівля інших продуктів водно-болотних угідь, включаючи лікарські рослини;
- відпочинок і туризм.

Водно-болотні угіддя належать до найбільш продуктивним екосистем світу. Вони є осередками біологічного різноманіття, джерелами води та первинної продуктивності, від яких залежить існування незліченних видів рослин і тварин. Вони підтримують високі концентрації численних видів птахів, ссавців, плазунів, земноводних, риб і безхребетних. Водно-болотні угіддя також є важливими сховищами генетичного матеріалу рослин. Наприклад, таке водно-болотне рослина, як рис, є основним продуктом харчування для більш половини людства.

В останні роки численні природні функції водно-болотних екосистем і їх цінність для людства стали знаходити все більше розуміння і документальне підтвердження. Це призвело до значного збільшення витрат на відновлення втрачених або деградованих гідрологічних і біологічних функцій водно-болотних угідь. Однак цього недостатньо - набирає обертів робота з удосконалення практичних методів в глобальному масштабі, у міру того як світові лідери докладають зусиль, щоб впоратися із наступом водною кризою

та наслідками зміни клімату. І це відбувається одночасно з ростом населення світу, яке в найближчі 20 років буде приблизно збільшуватися на 70 мільйонів чоловік в рік.

Глобальне споживання прісної води збільшилася в шість разів в період з 1900 по 1995рр. - більш ніж в два рази швидше, ніж темпи приросту населення. Одна третина населення світу сьогодні проживає в країнах, які вже відчувають помірний або серйозний дефіцит води. До 2025 р двоє людей з кожних трьох, які проживають на Землі, в своєму житті цілком можуть зіткнутися з умовами нестачі води.

Здатність водно-болотних угідь адаптуватися до умов, що змінюються, а також до прискореним темпам змін матиме вирішальне значення для людського суспільства і дикої природи скрізь, де в повній мірі відчувається вплив зміни клімату на життя нашої екосистеми. Тому не дивно, що весь світ звернув увагу на водно-болотні угіддя та послуги, які вони надають нам.

Крім того, водно-болотні угіддя мають особливі властивості як частина культурної спадщини людства - вони пов'язані з релігійними та космологічними віруваннями і духовними цінностями, є джерелом естетичного і художнього натхнення, містять в собі безцінні археологічні свідчення з далекого минулого, забезпечують притулку диким тваринам і формують основу важливих місцевих традицій соціального, економічного і культурного характеру.

Кожен з нас може внести свій невеликий внесок у охорону водно-болотних угідь. Це дуже просто. Це не вимагає грошей або багато часу. Головна ідея - "не нашкодь"!

- не забруднюйте водойму, біля якого ви живете;
- не засмічуйте берег, на якому ви відпочиваєте;
- не оріть свій город до урізу води, залишайте прибережні водоохоронні смуги;
- висаджуйте ліс у прибережній зоні;
- дотримуйтесь правил полювання та рибної ловлі;
- не чіпайте тварин у сезон тиші, не вмикайте голосно музику, відпочиваючи на природі;
- вивчайте свою водойму і діліться своїми знаннями з дітьми, оточуючими;
- не проходьте повз порушень, повідомляйте про них в природоохоронні, а також правоохоронні органи.